

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сьогоднішні історичні виклики, з якими стикнулася Україна, дають можливість вибудувати нову систему взаємовідносин науки і суспільства, підвищити її значимість як у науково-технічному прогресі та інноваціях, так і в посиленні обороноздатності країни, прийнятті суспільно-значущих рішень, формулюванні національних стратегій розвитку, воєнних доктрин тощо.

Інновації генерують позитивні структурні зрушення в економіці та суспільстві, сприяють підвищенню продуктивності економіки, посилюють її здатність конкурувати в глобальному середовищі з економіками інших країн світу та забезпечувати стійкі темпи зростання в довгостроковій перспективі [1].

Вже багато років Україна не має ефективної інноваційної стратегії, яка б визнавалася та підтримувалася всіма категоріями вітчизняних інноваторів та експертних спільнот. Сьогодні, війна може остаточно поховати ще існуючі залишки науки та інновацій в промисловому середовищі. Але вона створює й нові можливості.

Огляд аналітичної інформації [2] свідчить про те, що Україна «з'їхала» вниз в своїх показниках інноваційного розвитку в порівнянні з 2014 за кількістю продуктивних та процесних інноваторів, категорій з інноваційним потенціалом тощо. Падіння наявних показників спостерігається по індикаторам як інвестиції в інноваційну діяльність, урядова підтримка R&D, кількість МСП, які зв'язані з іншими.

Військові дії на території України значно посилити процеси деградації інноваційних екосистем промислових хайтек-секторів та, в першу чергу, серед промислових МСП, основними причинами чого є наступні:

- більше 40% МСП просто зупинили свою роботу;
- тим керівникам, що працюють в режимі елементарного виживання не до інновацій – лічені з них розглядають цей напрям роботи як пріоритетний, й такий, що має відношення до головного пріоритету – отримання бодай якихось замовлень;
- багато інноваційних МСП до війни працювали на експортних ринках – сьогодні вони так само втрачені, або заморожені;
- в режим виживання перейшли також десятки екосистемних акторів – університетів, НДІ, інкубаторів – акселераторів, бізнес-об'єднань, агенцій розвитку тощо.

У воєнний час гостріше постають питання промисловості, в тім числі індустріальних парків, та інновацій.

Центр розвитку інновацій [2] провів аналіз розвитку підприємництва в Україні в результаті чого були отримані наступні результати. Війна активізувала закриття бізнесу в Україні: в середньому щомісяця закривалося 13 тисяч СГД, що до середини липня перевищувало кількість зареєстрованих нових СГД, хоча протягом 6 місяців повномасштабної війни реєстрація нового бізнесу продовжує демонструвати позитивну динаміку відновлення, яка розпочалася у квітні: кількість новозареєстрованих суб'єктів господарювання зростає щомісяця - з 15 тисяч у квітні до понад 23 тисяч у серпні.

Проте ситуація щодо стану бізнесу відрізняється в кожному регіоні. Тож, на Сході України показник підприємств, які повністю або майже припинили діяльність, більший, ніж середній по Україні, та становить 63,9%.

На Заході та Півночі більша частина всіх підприємств зменшили обсяги робіт або працюють частково – це 57,3% і 56,6% відповідно. У Центрі України та на Півдні таких підприємств 44,9% і 46,9%, найменше на Сході – 29,1%.

По всій Україні 11,5% підприємств змогли зберегти або навіть збільшити обсяги робіт, порівнюючи з 23.02.2022. Найбільше таких підприємств на Заході України – 16,9%, проте більшість підприємств, які стверджують, що суттєво збільшили свої доходи (140%+), розташовані на Півдні – 2,3%.

Менше ніж 2% підприємств здійснили релокацію повністю або переважно за кордон. Натомість 38% підприємств зорієнтовані на експорт.

Переважно релокація бізнесу відбувається зі Сходу України – 39,7% підприємств планують або здійснили релокацію в Україні чи за кордон. В інших регіонах від 80% до 90% бізнесів не здійснювали релокацію. Більшість підприємств, які змушені здійснити релокацію, роблять це виключно або переважно в Україні, за кордон релокувалося менше ніж 2% підприємств зі Сходу, Заходу та Центру України [2;3].

Найбільшими перешкодами для відновлення бізнесу є: ціна на сировину, логістичні проблеми та брак обігових коштів.

Разом з тим, війна надала Україні величезну увагу та підтримку ЄС та міжнародної спільноти.

До того ж, явно проглядаються нові й дуже конкретні можливості, зокрема, такі як грант на 20 млн євро спеціально для 200 українських стартапів та інноваційних МСП. Подібних можливостей, які відкрились для України – насправді чимало.

Економічні втрати зараз колосальні. За дослідженням Київської Школи Економіки (КСЕ), загальна сума прямих задокументованих збитків інфраструктури складає \$110.4 млрд, мінімальні потреби у відновленні зруйнованих активів зросли до \$188 млрд [4].

Все це треба відновити: будинки, школи, лікарні, мости, дороги, вокзали, аеропорти, театри, бібліотеки.

Необхідний розмір фінансування для відновлення виробництва та налагодження бізнес-процесів для більшості підприємств коливається від \$30 та \$300 тис. Проте є підприємства, які потребують понад \$10 млн фінансової допомоги: 1,5% - на Сході, 1,3% - на Півдні, 0,9% - на Півночі та 0,8% - на Заході [5].

Після перемоги у війні проти росіян на Україну чекає ще один, більш розтягнутий у часі, та при цьому не менш важливий фронт: відновлення та забезпечення сталого прискорювального розвитку.

Сподіватися лише на репарації та міжнародну допомогу — значить відкинути передумови для майбутнього прискореного зростання ВВП, яке тягне за собою підвищення зарплат та серйозну соціальну складову. Саме тому, необхідно створити умови для розвитку виробництва, у першу чергу, продукції з високою доданою вартістю.

У найближчі десятиліття ЄС збирається надати основні стимули для інвестування в промислову модернізацію, оскільки минулого року Європейська комісія ухвалила План дій із нульового забруднення, який покликаний допомогти зробити Європейський Союз кліматично нейтральним до 2050 року. У червні минулого року країни Великої сімки досягли домовленості про виділення \$100 млрд на рік для фінансування проектів із захисту клімату в країнах, що розвиваються. ЄС уже активно підтримує «зелену» трансформацію України в енергетиці, сільському господарстві та транспортній галузі, виділяючи 300 млн євро грантів та €700 млн позик. І це далеко не вичерпний перелік можливої допомоги. Спільна протидія російському агресору лише стимулює зелений перехід у країнах Європи, тому можна сподіватися, що задекларовані обсяги фінансування будуть зростати.

Останні геополітичні виклики для людської цивілізації посилюють актуальність розвитку національної наукової системи підтримки знань та інновацій. Загострення питань обороноздатності країни, охорони здоров'я, інклюзивного розвитку - потребують наявності розвинених національних наукових інституцій, здатних бути центрами спеціальних глибоких знань та генерувати адекватні відповіді на нові виклики в контексті національних пріоритетів. Ніхто в світі не буде формувати українцям їх національний добробут.

Для того, щоб національна наука приносила максимальну користь майбутній післявоєнній економіці необхідна системна перебудова її відносин з суспільством, державною владою та бізнесом. Складовими елементами цієї перебудови мають бути:

- формування та реалізація цілісної державної політики розвитку науки та стимулювання інновацій, законодавче забезпечення відповідних процесів та контроль за його дотриманням;

- інтеграція вітчизняного наукового сектора в каркас майбутньої поствоєнної економіки для забезпечення можливості залучення його напрацювань до обґрунтування національних пріоритетів розвитку;

- націленість програми післявоєнної відбудови економіки на технологічну модернізацію виробничого сектора, що створюватиме попит на інноваційну та наукову продукцію;

- запровадження європейських стандартів у сфері організації виконання та фінансування наукових досліджень;

- формування (відродження, модернізація) мережі центрів дослідницької та інноваційної інфраструктури - технопарки, інноваційні центри, науково-навчальні центри, інноваційно-технологічні кластери, інноваційні бізнес-інкубатори, центри інновацій і трансферу технологій, центри комерціалізації інтелектуальної власності, регіональні центри науки та інновацій, венчурні фонди;

- створення належних фінансових стимулів до продуктивної праці дослідників, як людей, що володіють глибокими спеціальними знаннями. Формування нового кадрового потенціалу наукового сектора;

- популяризація вітчизняної науки, підвищення соціального статусу та престижу дослідників в середовищі національного бізнесу та в суспільстві загалом.

Список літератури

1. В. Данилишин. Про роль національної науки у відродженні України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/515894_pro_rol_natsionalnoi_nauki.html

2. Ольшанська О. В. Регіон як просторова соціально-економічна система//Актуальні проблеми економіки – 2011. – №3. – С. 184- 191.

3. Офіційний сайт Центру розвитку інновацій[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cid.center/>

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Офіційний сайт Київської школи економіки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kse.ua/ua/kse-department/kse-institute/>

6. Офіційний сайт Порталу Дія. Бізнес. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://business.diia.gov>.